

Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/2 (2013), s. 65-88

AVRASYA KAVRAMI VE ÖNEMİ

Adem ÖZDER*

Özet

Bu çalışma birbirine bağlı üç temayı “Avrasya” coğrafi bölgesi odağında ele almayı denemektedir. Altı çizilmeye çalışılan ilk tema Avrasya bölgesinin uluslararası güç ilişkileri açısından jeostatejik ve jeopolitik önemi üzerinedir. İkinci olarak Avrasya bölgesindeki siyasi oluşumların tarihi üzerine genel bir tarihsel perspektif sunulmuştur. Son olarak ise Avrasya bölgesi ile Türkiye arasındaki ilişkinin jeokültürel, jeopolitik ve jeostatejik boyutları üzerine normatif bir analiz geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Avrasyacılık, Avrasya Bölgesi, Türkiye, Türk Dünyası, Jeopolitik, Jeostatejik, Jeokültür.

Abstract

The Concept of Eurasia and its Importance

This paper aims to approach three inter-connected themes by focusing on the geographical region of “Euroasia”. The primary theme that is aimed to be emphasised is the geopolitical and geostrategic significance of Eurasian region in terms of international power elations. Secondly, a general historical perspective is presented concerning the history of political formations in Euroasian region. Finally, a normative analysis is tried to be developed over the geocultural, geopolitical and geostrategic dimensions of the relationship between Eurasia and Turkey.

Keywords: Eurasia, Eurasianism, Eurasia zone, Turkey, Turkish World, Geopolitics, Geostrategic, Geoculture.

* Yard. Doç. Dr., Süleyman Şah Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, ademozder@ssu.edu.tr

Avrasya: Bir Coğrafi Adlandırmadan Çok Daha Fazlası

Avrasya kelime olarak Avrupa ile Asya kelimelerinin birleşiminden, yani “avr” ile “Asya” sözcüklerinin birleşmesinden oluşur ve Avrupa kıtası ile Asya kıtasını kapsayan coğrafi bölgeye verilen isimdir. Aslında Avrasya, Avrupa ve Asya'nın birleşimi olan ana kıta olarak ifade ediliyor olsa bile; can alıcı gelişmeler Asya tarafında yaşanmaktadır ve beklenti bunun böyle devam edeceği yönündedir. Bu bağlamda buranın “Avrasya Balkanları” olarak isimlendirildiğini belirtmek gerekir. Avrasya Balkanlarını; Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Afganistan oluşturur. Potansiyel adaylar ise bölgedeki stratejik oyuncular olan Türkiye ve İran'dır. Bu bakımdan bir adım daha ileri giderek denilebilir ki 'Balkanlaşma' deyiminden de hatırlanacağı üzere Türkiye bu oyuna ister istemez girmiş bulunmaktadır.

Avrasya, belirtildiği üzere büyük bir alanın adıdır ve siyasi tarihi uzun bir geçmişe dayanır. Diğer deyişle Avrasya kıtasının siyasi tarihi, toplumlarda devlet oluşturma bilincinin gelişmesiyle başlar. İbn Haldun'un, kavimlerin tabiatlarının yaşadıkları çevreye ve iklime göre şekillendiği görüşünü benimseyen Avrasyacı düşünürler, Avrasya'nın tanımını bu gerçekler doğrultusunda yapmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan Avrasya'nın tek bir tanımını yapmak olası değildir. Avrasya'nın tanımı üzerinde bugüne kadar, Avrasyacı siyasi bilimciler uzlaşabilmiş de değildir. Zira Avrasya'nın tanımı yapan düşünürler, ülkelerin jeopolitik ve dış politik amaçlarının örtüşmemesi, farklı ve çeşitli olması nedeniyle ortak bir tanım üzerinde karar alamamışlardır.

Avrasya bir siyasi coğrafya olarak dünya hâkimiyetinin belirlendiği bir alandır. “Avrasya” deyimini Alman Von Humbolt tarafından literatüre sokulmuştur. “Humbolt'un geliştirip adlandırdığı bu kavram, Asya-Avrupa coğrafi bileşenini tanımlamaktadır. Bir Alman bilim adamının Avrasya'yı neden Asya-Avrupa bileşeni üzerine tesis ettiğini anlamak için, arka plandaki Kutsal Roma-Germen idealini görmek gerekir. Kutsal Roma İmparatorluğu 843'de Verdun antlaşmasıyla Almanya, İtalya ve Burgonya birlikteliğiyle

kurulmuş ve 1806'da yıkılmış bir imparatorluktur. Bu imparatorluk eski kıtanın (coğrafi Avrasya'nın) Avrupa kanadını; bugünkü Orta, Batı ve Güney Avrupa'yı hükümranlığı altına alıp yönetmiştir. Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu'nun yöneticilerinin hepsi Alman, imparatorların da tamamı Katolik mezhebiniydi. Gelişmiş üstün kültürün temsilcisi olarak kabul edilen Roma-Germen kültürü ve bu kültürün mirasçısı olan Almanya'nın, Avrasya'nın diğer kanadı olan Asya'ya yönelerek Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu (Romanorum İmperium'u) bir Avrasya İmparatorluğu'na terfi ettirmesi gerekirdi. İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler sadece petrol kaynaklarına hâkim olmak için değil, aynı zamanda Roma-Germen Avrasya İmparatorluğu'nu ihya etmek için Kafkaslar üzerinden Batum-Bakû-Buhara güzergâhına ve Rusya içlerine yüklenmiştir.

Bugünkü AB, liderliğini Almanya'nın yaptığı bir Roma-Germen İmparatorluğu projesidir, denilebilir. Anglo-Sakson İngiltere'nin, AB ile doku uyumsuzluğu içinde olmasının sebebi budur. Yine bu yüzdendir ki İngiltere, AB üyesi olmasına rağmen stratejik faaliyetlerinde Anglo-Sakson bloğu içinde Amerika ile hareket etmektedir.¹

Avrasya, tarih boyunca toplumların hâkimiyet mücadelesine şahit olan ve döneminin güçlü devletleri tarafından öncelikle ele geçirilmeye çalışılan bir coğrafyadır. Ayrıca, eski dünyanın merkezi olan Avrasya, tüm büyük dinlerin ve kadim felsefelerin ortaya çıktığı bir bölgedir.

Avrasya, sadece Rusya ve Kafkasları içine alan bir toprak parçasını içermez, aynı zamanda Çin'den Avrupa'ya kadar uzanan bölgeyi de kapsayan çok geniş bir kıtadır. Bununla beraber Avrasya'nın tanımını yapan kişinin sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri bakış açısına göre, kıtanın değişik ve farklı tanımları yapılabilmektedir. Küçük ve orta büyüklükte devletler ile küresel çaptaki devletler arasında Avrasya'yla ilgili farklı algılamalar ve tanımlamalar olabilmektedir. Büyük devletlerin büyük idealler beslediği bu emsalsiz

¹ Hüseyin Karadağ, "Hangi Avrasya", (Çevrimiçi) <http://www.21yyte.org>, 24 Temmuz 2007, Erişim tarihi: 16.06.2014.

kıta, küçük devletlerin varlıklarını sürdürebilmesi açısından yaşamsal öneme sahiptir. Avrasya kıtası zamanla siyasallaşarak “Avrasyacılık” kavramı olarak lanse edilmeye başlanmıştır. Avrasyacılık yaklaşımını ortaya atan ilk aydınlar Avrasyacılık siyasi vizyonunu tüm yönleriyle açıkça ifade etmeye çalışmışlardır. Coğrafi, tarihi okunması zamanla devlet kültürüne dönüşerek, Sovyetler Birliği ile tamamen jeopolitik kavrama bürünmeye başlanmıştır.² Mesela Avrasya'nın siyasi ve coğrafi sahasında araştırmalar yapan Anıl Çeçen, Avrasya'nın tanımını Avrasyalaşma sürecini ön plana çıkartarak şöyle yapmaktadır : “*Avrasya büyük bir alanın adıdır. Çeşitli bölgelerden meydana gelen kıtasal alan büyüklüğündeki Avrasya'nın konumu belirlenirken bu çok bölgeli yapıyı esas almak gerekmektedir. Dünyanın diğer bölgelerine benzemeyen bu çoklu yapı kendi içinde de benzeri olmayan bir jeopolitik yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Avrupa'nın ortalarından, Asya'nın ortalarına kadar uzanan uçsuz bucaksız alanlarda, Avrasya süreci gelişmekte ve yeni dünya düzeninin önemli bir parçası olarak dünyanın gündemine girmektedir.*”³ Çeçen bu bağlamda Avrasya'nın tanımını geniş ve dar kapsamlı diye ikiye ayırır. Çeçen'e göre, geniş anlamda “*Avrasya kavramı bütün Avrupa ve Asya kıtasını yani dünyanın ana karasını*” ifade etmektedir. Dar ve gerçek anlamıyla ise, Avrupa ve Asya'nın birleştiği bölgedir. “*Viyana hattından başlayarak Avrupa'nın doğusu ile Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Anadolu, Orta Asya Avrasya kıtasının bölgeleridir. Bütün bölgeleri içine alan geniş alana, coğrafya dilinde ve dünya politikasında “Avrasya” denilmektedir. Avrasya denildiğinde Avrupa ve Asya kıtalarının kesiştiği büyük alan anlaşılacaktır. Bir anlamda dünyanın ana karasını oluşturan bölgenin orta kısmı Avrasya olarak tanımlanabilir*” demektedir.⁴

Başka bir tanıma göre; Avrasya bölgesi yüzlerce devlete ve millete ev sahipliği yapmış, medeniyetlerin doğuşu, gelişmesine ve yayılmasına öncülük

2 Askhat Kessikbayev, “Soğuk Savaş Sonrası Avrasya Jeopolitiği: Orta Asya’da Yapısal Dönüşüm,” **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul, Haziran 2007,s.23

3 Ali Kulebi, “İhmal Edilmiş Seçenek: Türk Avrasyacılığı” ,(Çevrimiçi), <http://www.tusam.net>, Erişim tarihi: 10.08. 2007.

4 **A.g.m.**

etmiş, barındırdığı nüfusuyla hiçbir kıtaya kıyas yapılamayacak kadar kalabalık olan ve kendi içinde çok çeşitli ve emsalsiz bir yapıyı içerir. Siyasi Avrasya üzerine araştırmalar yapan Ali Kulebi, “Avrasya Neresi” sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: “Bu sorunun belki on değişik tarifi yapılabilirse de tariflerin her biri, tarifi yapanın milliyeti, tarihsel ve siyasal bakış açılarıyla da genelde göreceli kapsam ve tanımda olacaktır”. Bu bağlamda Kulebi, genelden ayrıntıya giderek öncelikli olabilecek kademeli Avrasya tariflerini şu şekilde sıralar⁵:

1. Atlantik’ten Pasifik’e, Lizbon’dan Vladivostok’a uzanan, yani Avrupa ve Asya’nın tamamını veya büyük kısmını kapsayan bölge,
2. Ural Dağları eksen alındığında, bunun batı ve doğusunda kademeli olarak uzatabilecek bölge,
3. Çekirdek olarak Türk (Turan) ve Slav unsurların asırlardır yaşadığı (Türklerin, Moğolların, Slavların, Macarların, Finlilerin, Çinlilerin) bölge,
4. Dar anlamda ve bizim için Türkî Devletlerin, Türk unsurların bulunduğu Türk Dünyası olarak tanımlanabilecek bölge olarak nitelendirilebilir”.

Avrasyacıların gerçekliği mekân ve tarih üzerine kurulmuştur, denilebilir. Akımın ismi olan “Avrasyacılık” bile bize düşüncenin temel gerçekliğinin mekân olduğunu göstermekte ve mekânla düşünmek Avrasyacılığın en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kıtanın durumu ve kendine has özellikleri mekân faktörüyle açıklanmaktadır. Fakat bu açıklama biçimine güçlü bir eleştiri de mevcuttur. Bu eleştiriye göre kara ve deniz hâkimiyet teorisini dikkate almayan Avrasyacı yaklaşımın, bu kıtanın jeopolitiği hakkında fikir beyan etmesi, yerçekimi yasalarını bilmeksizin klasik fizikten bahsetmek gibi tamamen anlamsızdır.⁶

5 A.g.m.

6 Aleksandr Dugin, **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Çev: Vügar İmanov, [y.y.], Küre Yayınları, 2005, s. 13.

Avrasya Kavramı Ve Önemi

Bununla beraber jeopolitik bilimiyle Avrasyacılık arasında sıkı bir etkileşim bulunmaktadır. Jeopolitik bilimini esas almadan Avrasya ile ilgili çok sağlıklı siyasal, tarihsel ve ekonomik değerlendirmeler yapmak mümkün değildir. Jeopolitik kitaplarında Avrasya'nın adı da "Heartland-Kalpgah" olarak geçmektedir. Başka bir deyişle, bu terim dünyanın merkezini ifade etmektedir. Ayrıca "Kalp bölgesi" kavramını, şu ünlü söylemle eşdeğer olarak anılır: "Doğu Avrupa'ya hükmeden, kalp bölgesini yönetir; Kalp bölgesine hükmeden, dünya adasını yönetir; Dünya adasına hükmeden, dünyayı yönetir."⁷

ABD'inde Ulusal Güvenlik danışmanlığı yapmış olan Brezezinski, Avrasya'yı küresel üstünlük mücadelesinin oynandığı satranç tahtasına benzetmekte ve mücadelenin jeostratejiyi, yani jeopolitik çıkarların stratejik idaresini içerdiğinden bahsetmektedir. Brezezinski şöyle demektedir: "Avrasya yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak bir eksendir. Avrasya'ya hükmeden bir güç, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Avrasya, dünya GSMH'sinin % 60'ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir."⁸ 40'lı yıllar kadar yakın zamanlarda her biri küresel gücü elde etmeyi ümit eden Adolf Hitler ve Joseph Stalin (bu yılın kasım ayındaki gizli görüşmelerde), Avrasya'nın dünyanın merkezi olduğunu ve Avrasya'yı kontrol edenin dünyayı da kontrol edeceği varsayımını paylaşıyorlardı.

Avrasya'nın omurgasını ise Türk dünyası meydana getirmektedir. Avrasya'da nüfus, coğrafi büyüklük, jeostratejik bölgeler ve geçiş güzergâhları Türk dünyasına hizmet etmektedir. Şöyle ki, Türk dünyası Balkanlar'dan Çin Setti'ne kadar dil, kültür, ırk ve ortak tarih bakımından büyük bir mozaği yansıtır. Avrasya'da ince hesaplar üzerine kurulmuş bütün kısa ve uzun vadeli planlar Türk dünyasına rağmen gerçekleşemez. Türk dünyası Avrasya'da ağacın kökleri ve gövdeleri gibidir. Bununla beraber günümüzde aynı dili

7 Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 2005, s. 61

8 Zbigniew Brzezinski, **The Grand Chessboard**, (Çev. Yelda Türedi) Perseus Boks L.L.C., 1997, s. 52.

konuşan, dine inanan, kültüre sahip ve ortak tarih bilinci olan Türk dünyasıyla ilişkiler istenen seviyeye ulaşamamıştır.

Çeçen'e göre; "Avrasya bölgesinin önde gelen özelliği Türkçenin yaygın bir dil olmasıdır. İkincisi Türk devletlerinin ve ayrı yaşayan Türk asıllı topluluklarının sayısının fazla olmasıdır. Üçüncüsü İslam dininin bu bölgede yaygın din olarak etkinliğini sürdürmesidir. Dördüncüsü, bu bölgede Türk ve İslam asıllı olmayan ulus ve toplulukların da bulunmasıdır. Avrasya kıtası, bir anlamda dinler, kavimler ve uluslar topluluğundan meydana gelen bir mozaik andırmaktadır."⁹

Avrasya günümüz dünyasında jeopolitik önemini yitirmemiş, aksine dünya tarihinin en önemli jeopolitik eksenini ve jeopolitiği haline gelmiştir. Avrasya'nın Batı bölgesi Avrupa, yaşlı nüfusuna rağmen, halen siyasetinin ve ekonomik pek çok yönden merkezi olmaya devam ederken, Doğu bölgesi Asya'da yakın zamanlarda ekonomik büyümenin ve yükselen siyasi nüfusun önemli merkezi olmuştur. Avrasya yakın gelecekte teknolojik ve ekonomik üstünlüğü Amerika Birleşik Devletleri'nden devralacağı varsayımları yaygınlaşmaktadır. Avrasya kıtasının Doğu bölgesi, hem Avrasya'nın Batı hem de Atlantik bölgesine göre çok daha fazla gelişme ve kalkınma hızı yakalamıştır. Önümüzdeki 20 yıl içerisinde dünya dengelerinin ciddi bir şekilde değişime uğrayacağı pek çok strateji uzmanı tarafından dile getirilmektedir.¹⁰

Bu anlamda Avrasya dünya hâkimiyetinin belirlendiği bir anahtar konuma sahiptir, denilebilir. Bu yüzden bölgesel ve küresel devletlerin Avrasya'yla ilgili uzun dönemli planları vardır. Avrasya, geleceğin dünyanın şekilleneceği bir arenadır. Avrasya yerkürenin en büyük kıtasıdır ve jeopolitik olarak eksendir. Avrasya'ya hükmeden bir güç, dünyanın en ileri ve ekonomik olarak en verimli üç bölgesinden ikisini kontrol edecektir. Dünya nüfusunun yaklaşık % 75'i

9 Anıl Çeçen, "Türkiye'nin B Planı, Merkezi Devletler Topluluğu-MEBED", Ankara, Fark Yayınları, 2007, s. 416.

10 Fuat Uçar, **Dış Türkler: Türk Dünyası'nın parlayan 5 Yıldızı**, Fark Yayınları, Ankara 2007, s. 214.

Avrasya Kavramı Ve Önemi

Avrasya'da yaşamaktadır ve dünya fiziksel zenginliklerinin çoğu, hem yatırımlar hem de zenginlikler bakımından burada bulunmaktadır. Avrasya dünya GSMH'sinin % 60'ına ve dünyanın bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahiptir.

Avrasya aynı zamanda siyasal olarak dünyanın en iddialı ve dinamik devletlerinin bulunduğu yerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra en büyük altı ekonomi ve en büyük altı silah alıcısı Avrasya'da bulunmaktadır. Dünyanın en kalabalık nüfuslu bölgesel hegemonya ve küresel nüfus talep kârları Avrasyalılarıdır. Dünyanın, biri hariç, resmi olarak bilinen ve bilinmeyen tüm nükleer güçleri Avrasya'da bulunmaktadır.¹¹

İnsanlığın büyük medeniyetleri Avrasya'da kurulmuş, Avrasyalı devletler dünyayı kontrol altına almışlardır. Tarihsel süreçte Avrasya kıtası önemini hiçbir zaman kaybetmediğini, bu coğrafya üzerindeki küresel kavganın her dönemde canlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Bunu daha iyi anlamak için insanlığın yaşadığı iki büyük dünya savaşı Avrasya'nın kaynaklarını kontrol etmek için çıktığını hatırlamak yeterlidir. Yine bir dünya savaşı çıkacak olursa, Avrasya kıtasının paylaşımından kaynaklanacağı ciddi bir şekilde telaffuz edilmektedir. 21. yüzyıla girerken yapılan bütün jeopolitik ve stratejik değerlendirmelerde, Avrasya'nın yeniden bir yıldız gibi parladığını ve yüzyılımızın jeopolitik kalbinin Avrasya olacağı anlaşılmaktadır. Küresel hâkimiyet için mücadele eden Amerika'dan sonra dünyanın gelecekteki süper güç adayları arasında bu kıtada hâkimiyet kurmak için kıyasıya bir yarış olacaktır. İrili ufaklı yüzlerce devlet ve küresel çapta devletler arasında satranç tahtasındaki hamleler gibi politikalar ve ittifaklar meydana gelecektir.

Fakat mevcut küresel, kıtasal, bölgesel güç merkezleri Avrasya'nın yeni bir kıtasal güç olarak ortaya çıkmasını arzu etmemektedirler. Bu mücadele içerisinde hakim güçler; birbirlerine yaklaşımları ile oluşabilecek avantajlı

11 Ramazan Özey, "Türk Dünyasının Jeopolitik Önemi ve Başlıca Sorunları", **Avrasya Etütleri Dergisi**, TC Başbakanlık TİKA, Türk Dünyası Özel Sayısı, Sayı: 20, Ankara 2001, s.34; Bayram Kodaman, Şark Meselesi Işığı Altında: II. Abdülhamit'in Doğu Anadolu Siyaseti, İstanbul, Orkun Yayınevi, 1983, s. 161-168.

durumu önlemek amacıyla büyük çaba sarf etmektedirler. Türkiye, bu satranç tahtasında oyunun kaderini, gidişatını ve seyrini değiştirebilecek çok önemli bir oyuncudur. Güç dengeleri arasında Türkiye, jeopolitik konumu, kültürel ve dinsel kimliğiyle bu kıtada vazgeçilmez bir stratejik ve bölgesel güç olacaktır. Geleceğin küresel güç adayları arasında, Türkiye yerini almalıdır. Türkiye bağımsız ve jeopolitik eksenli politikalar oluşturursa, yakın gelecekte bölgesinin lider devlet pozisyonunu pekiştirecektir. Her geçen gün bu kıtada sürmekte olan politik, ekonomik ve kültürel açılımlar, Türkiye'nin kaderiyle yakından ilgilidir. Türkiye bu bölgeyle ilgili politikasızlığına son vermelidir. Bu bağlamda Türkiye, bölgeyle ilgili uzun vadeli ve bölgede Türkiye'nin gücünü pekiştirecek politikaları bir an önce hayata geçirmelidir. Başka bir ifadeyle Atatürk döneminde izlenen Avrasya politikasında bu dönem ve gelecekle ilgili kısa ve uzun vadeli stratejik planlar için ciddi ipuçları elde edilebilir. Türkiye ancak, Avrasya'nın siyasi, ekonomik ve sosyolojik iklimini ve kompozisyonunu dikkate alarak, kıtada “ben de varım” diyebilir. Nihayet Türkiye Avrasya'da kaderi belirlenen bir ülke değil, kendi kaderini belirleyen bir ülke olmalıdır.

Avrasya'nın Tarihteki Serüveni

Avrasya bölgesinde, tarihte sürekli olarak, zıt güçlerin bir etkileşimi gözlenmiştir. Bunu bir bakıma, ‘Avrasya'nın tarihsel diyalektiği’ olarak nitelemek olasıdır. Örneğin, bu yönde bazı orijinal görüşlere sahip olan ünlü filozof İbni Haldun Mukaddime adlı eserinde (14. yy.) belirttiği kadarıyla, Avrasya tarihinde sürekli olarak bir ‘göçer-yerleşik çatışması’ ya da diyalektiği yaşanmış ve bu durum da çok uzun süre devam etmiştir.¹² Avrasya'daki etnik yapılanmalar ve kabileler birbirleriyle ilişkiye girmişler, zamanla kaynaşmışlar, kabileler federasyonu hâline gelmişler ve bunlar da giderek devletleşme yönünde gelişme sergilemişlerdir. Avrasya'da, devletleşme süreci bağlamında, defalarca benzer nitelikte göçer-yerleşik diyalektikleri söz konusu olmuştur. Bu çerçevede, göçer akınları uygarlıkları hedeflemiş; uygarlıklar ise

12 İbni Haldun, **Mukaddime**, 1. Cilt, (2. Basım), (çev. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 1988, s. 304-307.

genelde bu akınlara dayanamamış ve yenilginin ardından yeniden yapılanmaya çalışmışlardır.

Bu göçer-yerleşik etkileşimi sonucunda ise yerleşik uygarlıklar, göçebelerin bazı özelliklerinden etkilenmiş ve kültür aşılmasına mâruz kalmışlardır. Bilhassa, göçerlerin kolektif mülkiyet ilişkileri ve kolektif davranışları uygarlıkları etkilemiştir. Avrasya’da bu göçer-uygar etkileşimine verilebilecek ilk örneklerden biri olarak, Makedonya Kralı Büyük İskender’in (M.Ö. 336-323) önce Atina’yı ele geçirip Yunan uygarlığını yıkması; ardından İskenderiye’yi ele geçirmesi ve Mısır’a girip bu uygarlığa son vermesi, sonrasında ise Anadolu üzerinden İran’ı fethederek böylece Pers uygarlığını ortadan kaldırması; ama Doğuya doğru yöneldikçe giderek despotlaşp, öte taraftan temelde Pers uygarlığının yönetim anlayışını benimsemesi verilebilir.¹³

Bu aşamadan sonra ise, Büyük İskender, Orta Asya ve Afganistan’a kadar çok geniş bir alanı zapt etmiştir. Bu süreç içinde, Makedonya göçerleri uygarlaşmış, işgal edilen topraklar ise yeniden yapılandırılmıştır. Büyük İskender, istila ettiği bölgelerde Pers-Makedon karışımı üstün bir ırk yaratmayı bile düşünmüştür. Görüleceği üzere, bu deneme tam anlamıyla bir ‘tez-antitez-sentez’ etkileşimini yansıtmıştır.¹⁴ Öte yandan, Avrasya’nın daha güneylerinde yaşayan Arapların geçirdikleri tarihsel gelişim sürecinde de, buna benzer şekilde, bir ‘medenî-bedevî sentezi’ olmuştur. Arapların tecrübe ettiği tarihsel sentez çerçevesinde, Mekke’den gelen Muhacirler, Medine (Ensar) üzerinde ‘İslâmî barış’ (Pax İslamicus) bağlamında egemenlik kurmuşlardır. Bu medeniyetin ideolojik altyapısı doğal olarak İslâmiyet’tir. İslâmî itici gücü vasıtasıyla, bahsi geçen medeniyet de İspanya’dan Afrika’ya, Sibiryadan Orta Asya’ya kadar çok geniş bir alanda yayılmıştır. Avrasya jeopolitiğinde, Avrupa’daki karşılığına da çok yakın bir şekilde, süreç şöyle başlamıştır:

13 Plutarkhos, **Büyük İskender: Hayatı ve Savaşları**, (çev. Vahdet Gültekin), Rado, İstanbul 1980, s. 76.

14 Hikmet Kıvılcımlı, **Tarih, Devrim, Sosyalizm**, (2. Baskı), Derleniş Yayınları, İstanbul 2006, s. 91.

1. Öncelikle, Mezopotamya (Fırat ve Dicle nehirleri arası) ve Ege'de bataklık balçığının işlenmesi,
2. Ardından, buralarda ekim yapılmaya başlanması,
3. Artan ürünlerin (üretim fazlasının) belli yerlerde depolanması,
4. Bunların koruma altına alınması,
5. Bu bağlamda, dört sınıfa bölünmüş bir sosyal yapının ortaya çıkması: çiftçi, işçi ve köylülerden müteşekkil üretici sınıf; egemen durumdaki ürün sahibi sınıf; koruyucu polis ve asker sınıfı; toplumun dinsel söylemini sembolize eden ruhban sınıfı.

Uygarlık olarak kabul edilen sınıflı toplum bu şekilde belirginleşmeye başlamıştır. Devlet yapısı, ilk olarak, Babil'de Hammurabi Yasaları (M.Ö. 2000) çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Babil Krallığı, Hammurabi döneminde giderek kurumlaşmıştır. Devletin belirginleşmesi sonrasında ise, tarımsal üretim sistemi giderek gelişmiş, ürün artışı olmuş, bu sayede ise toplum büyümüş ve nüfus artmıştır. Devlet güçlendikçe Mezopotamya uygarlığı da, Ön Asya (Güneybatı Asya; yani, Anadolu ve Akdeniz) ve İran'a doğru açılım göstermiştir.¹⁵ Sözü edilen uygarlık doğuya açılırken, tam da o esnada, Turan Sözü edilen uygarlık doğuya açılırken, tam da o esnada, Turan (Türkistan)'dan gelen göçebe akınları ile yüzyüze gelmiştir. Bu karşılaşmada, Mezopotamya uygarlığı tez, Türk göçleri ise bunun antitezidir; bunların kaynaşmasından da bir çeşit 'sentez uygarlık' ortaya çıkmıştır.

Göçerler, Mezopotamya uygarlığının, kendi değerleriyle kaynaşmasını da sağlamışlardır. İbn Haldun, Friedrich Engels ve Fernand Braudel'in savundukları gibi, Avrasya'da bu karşılaşma ve kaynaşmalara benzeyen tipte birçok yeni sentezler oluşmuştur. Orta Asya'da Seyhun (Sir Derya) ve Ceyhun (Amu Derya) nehirleri arasında (Mavera-ün-Nehir) ilk uygarlıklar ortaya çıkmıştır.¹⁶

15 Eva Cancik-Kirschbaum, **Asurlular: Tarih, Toplum, Kültür**, (çev. Aslı Yarbaş), İlya İzmirYayınevi, İzmir 2004, s. 42.

16 Hasan Kurt, **Orta Asya'nın İslamlaşma Süreci: Buhârâ Örneği**, Fecr Yayınevi, Ankara 1998, s. 29.

Avrasya Kavramı Ve Önemi

Bu durumdan faydalanarak kurulan ilk yeni uygarlık, Partlar'dır. Ege uygarlığı da tıpkı bunun gibi, Doğu (Pers) ve İskender (Makedon) uygarlıklarının bir sentezi olarak belirginleşmiştir. Kısacası, bir anlamda Büyük İskender İmparatorluğu, Ege ve Seyhun-Ceyhun uygarlıklarını doğurmuş; Ege uygarlığı ise Avrupa'da Roma'ya esin kaynağı olurken; Orta Asya'da Partları (Pers uygarlığını) beslemiştir. Türkler ise, İslâmiyet'i benimsemelerinden sonra, tarihte uygar alanlardaki konumlarını elde etmeye başlamışlardır. Türkler, önemli tarihsel devrimlerini, ağırlıklı olarak İran ve Orta Asya coğrafyasında gerçekleştirmişlerdir. Türklerin geçmişten bugüne kadar yaşadıkları, kültürlerinin serptildiği, mezarlarının/anıtlarının (eserlerinin) bulunduğu, etnolojik ve antropolojik hatıralarının olduğu coğrafya, Avrasya'dır.

Ancak, Türk Avrasyası hiçbir zaman yekvücut hâlinde olmamıştır. Göçebelikle birlikte, sürekli bir dinamizm ve genişlemenin hâkim olduğu Avrasya'da; parçalanma, hizipleşme, rekabet ve çatışma süreci bir arada yaşanmıştır. Tarihte Türk Avrasyası'nın belli başlı 3 temel dinamizm alanı olmuştur: Batı Türk coğrafi alanı (Batı Hun İmparatorluğu'nun kurulduğu Özi (Dinyeper) - İdil (Volga) - Yayık (Ural) Irmakları arasındaki bölge);¹⁷ Merkezî Türk alanı (Aral Gölü'nün doğusunda Seyhun - Ceyhun - Yedisu Nehirleri arasındaki Akhun İmparatorluğu'nun kurulduğu bölge); Doğu Türk coğrafi alanı (İrtiş Irmağı ve Altay Dağları arasında ağırlıklı olarak İskitlerin yaşadıkları ve Büyük Hun İmparatorluğu'nun kurulduğu topraklar).

Bilindiği gibi, Avrasya steplerinde Türk-Hun göçü (göçebe kültürün yerleşik uygarlıklara yönelişi) aynı anda iki eksenli olarak gerçekleşmiştir. Doğu Hunları'nın Çin'e yönelik askerî akınları olurken; Attila önderliğindeki Batı Hunları'nın da Roma'ya doğru sert akınları gerçekleşmiştir. Ancak, bu iki yöndeki akınlar da, her seferden sonra sönümlenip zayıflamışlardır.¹⁸ Zayıflama sonucunda ise, Avrasya'daki bu kabile imparatorlukları, genelde Doğu ve Batı

17 Ali Ahmetbeyoğlu, **Avrupa Hun İmparatorluğu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s. 21.

18 Péter Váczy, **“Avrupa'da Hunlar”, Hunlar ve Tanrının Kırbacı Attila**, (haz. Gyula Németh), 1996, s. 94.

ayırımına mâruz kalmışlardır. Önce Doğu Hunları, daha sonra ise Batı Hunları güç yitirmişlerdir. Hazar Denizi'nin oldukça kuzeyinde kurulmuş olan Bulgar Hanlığı (500-1361) ise, işte bu Batı Hunlar'ın kalıntısıdır.

Braudel'e göre, göçebe akınları bir uygarlığı tehdit edip de onu dize getirdiğinde, uygar olan, her seferinde yeniden yapılanmak zorunda kalmış; bu arada, göçebe kültürün bazı yapısal unsurlarını da alarak yeni bir görüntü sergilemiştir. Ancak, göçebe imparatorluğun yenilmesi hâlinde ise, bu kültür genelde, gerileme devrine girerek küçük parçalara bölünmüş ve hatta daha sonradan bu küçük parçalar da zayıflamaya yüz tutmuşlardır.¹⁹ Benzer bir durum Göktürk (Köktürk) Kağanlığı'nın (542-630) da başına gelmiştir. Belirtmek gerekir ki, bu devlet sayesinde, 'Türk' ismi ilk kez siyasi bir kimlik sembolü olmuştur. Bumin Kağan tarafından kurulan Göktürk Devleti, Akhunlar yıkılınca gelişmiş, yayılmış ve tüm Orta Asya'ya hâkim olmuştur. Aslen göçebe Türk boylarına dayanan bu devlet, batıya Bizans üzerine ve doğuya Çin üzerine genişlemiş; ama sonunda yine o da sönmülenerek zayıflamış ve diğer Türk devletlerine benzer bir oluşum ve gelişim çizgisini takip ederek Doğu ve Batı Göktürk devletleri şeklinde ikiye ayrılmıştır.²⁰ Merkez ve Doğudaki devletler parçalanınca, bunların kalıntıları üzerine Karluklar, Karahanlılar ve Uygurlar ortaya çıkarken; Batıdaki devlet parçalanınca ise Hazar Hanlığı, Aslar ve Kumanlar'ın adlarından söz edilmeye başlanmıştır.

Bu noktada İbni Haldun'un Avrasya'daki devletleşme süreci ile ilgili olarak yaptığı önemli tespitlerden biri akla gelir. Ona göre; her büyük imparatorluk, gerileme devrinden önce küçük parçalara bölünür, daha sonra ise bu parçalar da zayıflar; ancak, bir süre sonra, her şey bitiyor derken, bir yerlerden aniden türeyen yeni bir komünal çekirdek (cevher) ortaya çıkarak bu parçalanmış Turanî kavimleri yeniden etrafında bir araya toplar.²¹

19 Fernand Braudel, **Maddî Uygarlık: Ekonomi ve Kapitalizm-XV.-XVIII. Yüzyıllar**-Gündelik, 1994, s. 84-85

20 W. V. Barthold, **Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, (çev. Kâzım Yaşar Koprıman ve İsmail Aka), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 3.

21 İbni Haldun, **Mukaddime**, s. 414-417.

Kavimler birliği ise erken devletleri ortaya çıkarır. Nitekim işte bu çöküş anında, 682 yılında Kutluk Kağan, Çin'e karşı ayaklanarak 2. Göktürk Devleti'ni kurmuştur. Bu devlet, en parlak devrini, Türkçe'nin ilk yazılı metinleri olarak kabul edilen Orhun Kitabeleri'nin nakşedildiği Bilge Kağan döneminde yaşamıştır. Türkler, esasen Uygur yerleşim alanlarına, Sogdinya'ya (bugün Fergana Vadisi'ndeki Sogd; yani, Orta Asya'ya) ve Ön Asya (Anadolu)'ya yönelerek, buralara, komünal Turanî yapılarını aşılamışlardır. Bu sayede, Ön Asya, İran ve Turan yavaş yavaş Türkleşmeye başlamıştır. Ancak bir süre sonra, yine, Uygur alanlarında Doğu Türkistan; Sogdinya'da ise Batı Türkistan (Buhara, Semerkant, Kabil, Gazne, Kandahar) bölünmesi yaşanmıştır. Kısacası; İskender İmparatorluğu'nun uygar kesimleri bu sayede hızla Türkleşmeye başlamıştır.

Türkistan'da Türk yapılanmasının iyice belirginleştiği bu dönemlerde, ilk yerleşik Türk toplulukları olarak, Karluklar ortaya çıkmıştır. Karluklar, Orta Asya'da İskender uygarlığı ile sentez oluşturmuşlardır. Göktürkler dağılınca da, boy esasına göre Karluklar'a dayalı olan Karahanlılar yükselişe geçmiştir. Karahanlılar (992-1211), Müslümanlığı seçen ilk Türk devleti olma özelliğine de sahiptir.²² Bir anlamda Türk-İslâm sentezini yansıtan bu uygarlığın oluşumu bize şunu göstermiştir: Türk uygarlığının belirmesi ile İslâm'a geçiş aynı anda olmuştur. Bu arada Türkistan bölgesine, Araplarla birlikte, İslâm dinini benimseyen Farslar (Tacikler) da geçmişlerdir. Bu dönemlerde, Göktürkler'in Oğuz boyları ise, farklı bir tercihte bulunarak, Aral Gölü'nün kuzeyinden önce İran ve daha sonra da Anadolu'ya yönelmişlerdir. Bahsedilen bölgelere, doğal olarak, Göktürkler'in oklara (Üçok, Bozok gibi...) dayalı yapılanmasını taşımışlardır. Oğuzlar'ın Kınık boyu yönetiminde, Selçuklu Devleti kurulmuştur. Türk boylarını siyasî bir çatı altında toplayan Selçuk Bey tarafından kurulan bu devlet, İran'ı ve Tacik Farsistan'ı fethederek buralarda Şahlık makamını oluşturmuştur. Ancak, Büyük Selçuklu İmparatorluğu (1038-1194) döneminde, Kınık boyuna dayalı Selçuklu idareciler, ele geçirdikleri uygar mekânlarla etkileşime girmişler, kültürel kaynaşma yaşamışlar ve

22 Reşat Genç, **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 8.

zamanla Farslaşmış ya da Tacikleşmişlerdir. Dolayısıyla, bu çerçevede yeni bir Türk-Fars sentezi ortaya çıkmıştır.

İran'a yayılan Selçuklular; İran üretim tarzını kabul etmişler, 'Gulam' denilen paralı askerlik sistemini benimsemişler, hatta bunlardan bir Hassa Ordusu bile oluşturmuşlardır. Ancak, Selçuklu Devleti, zamanla göçebe Türkmen kabileleri ile kopuş yaşamış; tehdit olarak gördüğü bu kabileleri daha Batıya yönlendirmiştir. Onlar da Anadolu kapılarında birikmiş ve sonunda da bu kapıları zorlamaya başlamışlardır. Yani kısacası, göçebeliğe devam eden Oğuz-Türkmen aşiretler, Türklüklerini korumuş ve hatta Türklüğü İran'a taşımışlar, tanıtmışlar ve gerektiğinde ise, asimile olmuş Selçuklu idarecilerle çatışmışlardır.

Bu sürecin bir neticesi olarak ise, Anadolu Türkleşmiştir. Türkler Anadolu coğrafyasına bir anlamda antitez olarak girdiklerinde, sözü edilen topraklarda tez olarak yerleşik Rumlar (Bizans), Ermeniler ve daha güneydeki Arap kabilelerinden oluşan Mervanoğulları ile karşılaşmışlardır. Dolayısıyla, bir yeni sentez de Anadolu topraklarında meydana gelmiştir. Selçuklular, ilk etapta Diyarbakır ve Silvan'ı da alarak buraları Türkleştirmişlerdir. Sultan Sancar, bu amaçla İran'dan Türk kabilelerini getirterek buralara yerleştirmiş ve Anadolu'nun Türkleştirilmesi süreci böylece hızlanmıştır. Ama bu zamana kadar Türk devletlerinin başına gelen şey, Anadolu Selçukluları'nın da başına gelmiş ve Ermeni-Rum kızlarıyla evlenmeler yoluyla Selçuklu Hanedanı giderek Rumlaşmaya başlamıştır. İdarenin topluma yabancılaşması süreci bir kez daha yaşanmıştır.

Bu anlamda, bölünme şu şekilde gerçekleşmiş oluyordu: bir yandan Anadolu hızla Türkleşirken, Anadolu Selçuklu Hanedanı yavaşça Rumlaşmıştır. Buna karşın, çobanlığa devam eden göçebe Türk kabileleri, Türklüklerini korumuşlardır. Sonunda ise, Selçuklu Hanedanı, Harizmşahlar tarafından İran ve Orta Asya topraklarında düşürülmüştür. Bu örnekte de, sentez uygarlık bir anlamda yine bir Türk devletinin sonunu getirmiştir. Türk kökenli Harizmşahlar döneminde, Fars kültürü iyice ön plâna çıkmıştır. Örneğin, bu

devirde yaşayan Mevlana Celâleddin-i Rumî, Farsça mesneviler yazmıştır. İran merkezli kurulan Harizmşahlar Devleti döneminde, zamanla, fethedilenler, fetheden (fatih) pozisyonuna geçmişlerdir. Selçuklular döneminde altta kalan İran bürokrasisi ve dinî yapıları, yeniden su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Türk yöneticiler iyice Farslaşmış ve Orta Asya kesimlerinde ise, Tacik-İslâm yapısının hâkimiyeti görülmüştür. Kısacası, Selçuklular zayıfladıktan sonra, Avrasya'nın genel yapısında parçalanma olmuş; Orta Asya ve İran Türklüğü Farslaşmaya başlamış; Ön Asya Selçukluları Rumlaşmaya yüz tutmuş; Kuzey Hazar, Kıpçak ve Bulgar Hanlıkları ise Ruslaşmışlardır.²³

Avrasya'daki Türk varlığı yeniden tehlikeye girdiği bir sırada, birdenbire en başa dönülmesine neden olan olay; 1206-1368 arası dönemde, Büyük Tatar (Türk)-Moğol İmparatorluğu'nun kurulmasıdır. Adı geçen bu imparatorluk vasıtasıyla, Avrasya yeniden Türkleşip, Moğollaştı. Ancak, bu sefer sentez, bu gücün kaynağında gerçekleşti. Moğol ve Tatar kabileleri, Cengiz Han (Timuçin) yasalarına bağlı olarak bir araya gelmişlerdir.²⁴ Ama bu imparatorluk da, genişledikçe parçalara bölünmüştür. Kuzeydeki Altın Ordu (Altın Orda) Devleti, Aral, Hazar ve Karadeniz çevresindeki Rus prenslikleri (knezlikleri) üzerinde etkinlik kurmuş ve Ruslaşmakta olan kabileler (Kıpçak, Alan, Bulgar) bundan kurtulup, yeniden Türkleşme sürecine girmişlerdir. Ancak, 14. yy. dan itibaren Altın Ordu zayıflayınca, Rusya, Tatar-Moğol boyunduruğundan kurtulmuş ve yayılma imkânı bulmuştur. Öte yandan, güneyde ise, İlhanlı Devleti, İran ve Anadolu istikametinde etkinlik kurmuştur. Bu bölgeler de, böylelikle Farslaşmaktan kurtulmuş; Türkmen olan Akkoyunlu, Karakoyunlu, Kaçar ve Avşar hanedanları, bölgeyi yeniden baştan aşağı Türkleştirmişlerdir.²⁵

Bu durumda sonuç olarak, Avrasya'daki Türk devletleri, sürekli bir ayrışma yaşamışlar, yok olma noktasında bir başka kavmin birleştiriciliğinde

23 Aydın Taneri, **Celâlü'd-dîn Hârizmşâh ve Zamanı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977, ss. 10-11.

24 Ahmet Temir, **Moğolların Gizli Tarihine Göre Cengiz Han (Çingiz Han)**, Kültür, Ankara 1989, s. 119.

25 Şener Üşümezsoy, **Avrasya'da Devrim: Türk Jeostratejisi**, İleri Yayınları, İstanbul 2004, s. 49.

yeni bir kavimler federasyonu kurup, yeni baştan bir devlet ve imparatorluk türetmişlerdir. Nitekim Osmanlı Devleti de, adeta Oğuzların Kayı Boyu ile Bizans'ın (Doğu Roma İmparatorluğu) başarılı bir sentezi olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı tıpkı diğerleri gibi, bir Doğu-Batı sentezidir. Bu devletler, ağırlıklı olarak askerî yapıya ve fethetmeye dayanmıştır.

Öte yandan, Avrasya'da yaklaşık 1000 yıl boyunca İslâmî yapılanma ile Türk devletleri arasında da bir uygar-göçebe diyalektiği yaşanmıştır. Türk ve İslâm unsurları arasında genelde birleşmeler değil, bilakis ayrışmalar olmuştur. İslamiyeti kabul ile birlikte yerleşik bir kültür hâkim hâle gelmişse de, tarihî süreç içinde genelde, Türk devlet yapısı, uygar alanları fethedip egemenleştikten sonra zaman içinde İslâm devlet yapısı tarafından yıkılmıştır. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra, Avrasya'daki bütünsel ve yeknesak diyalektik de büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Zira Osmanlı Devleti genelde Batıya doğru genişlemeye çalışırken; Cengiz Han İmparatorluğu da doğudan başlayarak tüm Avrasya'da büyük bir yıkıma sebep olmuş ve bundan sonra kıtada yeni bir Türk komünal cevherinin ortaya çıkış yolu iyice tıkanmıştır. Bu durum ise, hazırda bekleyen Rus prensliklerinin işine yaramış; onlar da önce bir araya gelmişler, ardından tüm bu bölgeye yayılarak, neticede bir dünya gücü hâline gelmişlerdir.²⁶

Avrasyacılık ve Türkiye

Türkiye, Avrasya kıtasının stratejik ve jeopolitik bir odağıdır. Türkiye, Avrasya'yı kontrol altında tutabilecek merkezi bir konumdadır. Yine Türkiye, dünyanın en gelişmiş kıtası Avrupa'yla, dünyanın en kalabalık ve büyük kıtası olan Asya arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Dün olduğu gibi bugün de bu coğrafi yapı, büyük devletlerin hâkimiyet mücadelesine sahne olmaktadır. Türkiye, üç kıtanın (Asya, Avrupa ve Afrika) oluşturduğu Dünya Adası'nın menteşesi durumundadır. Aynı zamanda bu menteşeyi açan ve kapatan bir kilit ve anahtar değerindedir.

26 Yelda Demirağ, "Büyük Oyun": 19. Yüzyılda Rusya ve İngiltere'nin Orta Asya'da Rekabeti", **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, (Der. Yelda Demirağ ve Cem Karadeli), Palme Yayıncılık, Ankara 2006, s. 3.

Türkiye, Bu üç kıtanın iç denizleri olan Akdeniz ve Karadeniz'i birbirine bağlar. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu birleştirir ve ayırır. Bu coğrafi konum dünyada ve bölgede oluşabilecek her türlü güç yapısına göre büyük bir değer taşır. Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılmasıyla, batılı devletler gizli antlaşmalarla belirledikleri bu topraklar üzerindeki paylaşım düzenini uygulamaya başlamışlardı. Mondros Ateşkes Antlaşması'nı Osmanlı devletine kabul ettirerek, bunun ilk aşaması gerçekleşmiş oldu. İkinci aşamada stratejik ve jeopolitik olarak gördükleri ve zengin petrol kaynaklarının bulunduğu alanlar öncelikle işgal edilmeye başlandı. Batılı devletler Osmanlı devletinin stratejik topraklarını ele geçirmesiyle beraber, bir taraftan Balkanlar ve Ege bir taraftan Kafkasya ve Karadeniz diğer taraftan Akdeniz üzerinde söz sahibi oldular. Şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu'nun o dönem içerisindeki jeopolitik konumu, gizli antlaşmaların uygulaması olan bu işgallerin önemli nedenlerinden biriydi.

Ancak İşgal devletleri asli unsur olan Türkleri bütün çabalarına ve uğraşmalarına rağmen yıkamamışlardır. Böylece Batı-Doğu eksenindeki sürdürülen Kurtuluş Savaşı Avrasya'nın siyasi haritası üzerinde etkisi olacaktır. Batılı devletlerin kendi çıkarları ve menfaatleri için Türklere dikte etmeye çalıştığı Sevr Antlaşması, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğindeki Türk Milleti tarafından kabul edilmemiş, bunun sonucunda Türklerin Avrasya'da bağımsız millet halinde yaşama hakkını verecek mücadeleye girmişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nun hayat sahasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Asya ve Avrupa'nın bileşkesinde yer almakta ve iki kıtayı birbirine bağlayan bir geçiş güzergâhındadır. Günümüz dünyasının bütün teknolojik, kültürel ve siyasal değişimleri ve gelişmeleri, Türkiye'nin jeopolitik önemini azaltmamış, aksine arttırmıştır.

Türkiye'nin coğrafi konumu, dünyada bilinen enerji kaynaklarının % 75'inin geçiş istikametinde yer almaktadır. Küresel enerji güvenliğinin sağlanmasının zorluğu düşünüldüğünde, Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi konumun önemi hakkında fikir sahibi olunabilir. Diğer taraftan Türkiye, bölge ülkeleri için önemli bir lojistik merkezdir. Küresel güç ve küresel güç adayları

Türkiye'nin sahip olduğu jeopolitik ve stratejik önemi dikkate alarak, kısa ve uzun vadeli planlar oluşturmak zorundadırlar.

Bu bakımdan Türkiye'nin satranç tahtasında yaptığı akılcı hamleler, oyunun kaderini değiştirebilir. Rusların Avrasyacılık teorilerini oluşturan ve aynı zamanda Putin'in danışmanlığını yapan Aleksander Dugin bu konuda, "Türkiye jeopolitiğin temel saikinin Türk etnik menşeinin kadim katmanları olduğu kabul etmek gerekir. Devasa bir dünya imparatorluğunu (ki onun hayati merkezini şu anki Türkiye muhafaza etmektedir) kuran Türklerin tarihi yükselişinin kökünde de bu faktör bulunmaktaydı. Çağdaş Türkiye'nin ve hatta Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunun kökleri saf Avrasyacılık muhitine inmektedir" demektedir.²⁷

Kara hâkimiyet teorisine göre, Türkiye tarihi, coğrafi konumu ve kültürü açısından Avrasyacı bir devlet geleneğinden geldiği söylenilebilir. Üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ve hâkimiyeti Avrasyacı politikalara borçlu olduğu bilinmektedir. Onun hayat merkezini işgal eden Türkiye, Avrasya merkezli politikalar tatbik ederek, siyasal, ekonomik ve askeri boyutlarda sözü geçen, bölgesel ve uluslararası politikalar üretebilen ve yönlendiren bir devlet haline geleceği aşikârdır.

Türk stratejistler, Türkiye'nin 21. yüzyılda hızla enerji koridoru haline dönüşeceğini söylemektedirler. Türkiye'nin petrol ve doğalgaz gibi hayati önem taşıyan enerji kaynaklarına yakınlığını ön plana çıkarılmaktadır. I. ve II. Dünya Savaşları'nın enerji kaynakları için çıktığını düşünürsek, gelecekte de enerji kaynaklarının arz ve güvenliği konusunda büyük mücadele yaşanacağı öngörülmektedir.²⁸ Bu durum, Türkiye'ye çok büyük avantajları da beraberinde getirmektedir. Türkiye bilinen ve bilinmeyen enerji kaynaklarının ortasında yer almaktadır. Böylece enerjinin dağıtımını ve aktarımını sırasında da önemli bir rol oynamaktadır.

27 Aleksandr Dugin, **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Çev. Vügar İmanov, [y.y.], Küre Yayınları, 2005, s.13.

28 Osman Nuri Aras, **Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi**, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 11.

Avrasya Kavramı Ve Önemi

Türkiye'nin işgal ettiği jeopolitik konumu Türkiye doğu-batı, kuzey-güneybatı istikametinde genişleyecek enerji arz ve taleplerinin tam merkezinde yer alıyor. Dünyadaki petrol ve doğalgaz rezervlerinin yaklaşık dörtte üçüne sahip bölgelerin kavşağında olmak Türkiye'nin en önemli avantajlarından biridir.²⁹

Türkiye, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan merkezi bir coğrafyada bir Avrasya devletidir. Diğer deyişle Türkiye, bulunduğu konum itibariyle Avrasya coğrafyasında ve Avrasya'daki güç mücadelesinde kilit bir ülkedir. Türkiye, Avrupa ve Asya coğrafyalarının kesiştiği bir noktada yer alması, Avrasya'nın enerji kaynaklarına ve pazarlarına girişi sağlaması, Avrasya'daki satranç tahtasında Türkiye'yi bir adım öne çıkarmaktadır. Yine önemli bir enerji köprüsü oluştururken küresel enerji güvenliği içinde enerji güzergâhlarının seçiminde ve kontrol edilmesinde önemli roller oynar. Ayrıca, Türkiye Orta Doğu'daki dengeleri değiştirme yeteneği ile Avrasya'daki güç mücadelesini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla sıradan bir Avrasya devleti değil, Avrasya'da dengeleri ve güç odaklarını etkileyecek büyüklükte bir devlettir. Sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyle, Avrasya'da İran, Rusya ve Çin'le başa baş hâkimiyet mücadelesi vermektedir. Türk ve İslam unsurlarının çoğunlukla yer aldığı Avrasya, Türkiye'nin hayat sahasıdır. 21. yüzyılda Türk dünyasının en gelişmiş ve lideri görülen ve Müslüman dünyasında çok önemli etkiye sahip Türkiye Türkleri, Atatürk'ün hedef gösterdiği muasır medeniyet seviyesine gerçekçi bir vizyona sahip Avrasya politikalarıyla ulaşılabileceği düşünülmektedir.³⁰

29 Müjdat Güler, **Orta Asya ve Kafkaslara: Türk Bakışı**, İlgî Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.

30 Zbigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 2005, s.61.

Sonuç

Avrasya, farklı noktalara vurgu yapan pek çok tanıma konu olan bir coğrafyadır. Avrasya'nın çok boyutlu ve derin bir tartışmanın odağında olmasının tek sebebi kapsadığı coğrafi alanın büyüklüğü değil aynı zamanda uluslararası siyaset, ekonomi ve enerji kaynakları bakımından taşıdığı önemdir.

Avrasya, jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayıdır ki geçmişten günümüze gelinceye kadar uluslararası siyaset ve ekonomide belirleyici bir güce ulaşmış olan ve ulaşmak isteyen ulusların ortak ilgi alanı olmuştur. Bu sebeple Avrasya bir coğrafi adlandırmadan çok daha fazlasını ifade etmektedir.

Avrasya'nın merkezinde olan Türkiye, bu coğrafyadaki ülkelerin potansiyel lideri olarak gösterilmektedir. Bölgesinde yeni ve güçlü bir oyuncu olarak öne çıkan ve Türk, İslam ve Liberal-Demokratik değerleri dikkat çekici bir kompozisyonda birleştirerek, yakaladığı ekonomik güçle bölgesine ilham kaynağı olmaya aday olarak gösterilen Türkiye'nin Avrasya'ya dönük jeopolitik ve jeostratejik ilişkisi önemini her geçen gün arttırmaktadır.

Türkiye'nin coğrafi olarak hâkim olduğu alanın kıtaları birleştiriyor olması Türkiye'yi Avrasya coğrafyasından Avrupa'ya uzanan enerji hatları projelerinin en önemli güzergâhı haline getirmiştir. Bu durum ise Türkiye'yi bölgedeki politik dengeler bakımından göz ardı edilemez bir ülke konumuna yükseltmiştir.

Bununla beraber Türkiye; tarihten aldığı güçle, dünyanın bilinen en eski üç kıtasında politik, ekonomik ve kültürel olarak etkin bir ülkedir. Günümüzde yakaladığı politik istikrar ve ekonomik büyüme, Cumhuriyet'in ilanının 100. yıl dönümünün motive ettiği 2023 hedefleri Türkiye'yi Avrasya ile ilgili daha etkin politikalar üretebilen denge unsuru ülkeler arasına girmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye, tarihî ve kültürel misyonu, Avrasya'ya yakınlığı sebebiyle somut jeopolitik ve jeostratejik hamlelerle bölgedeki gücünü hissettirmeye çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

- AHMETBEYOĞLU, Ali, **Avrupa Hun İmparatorluğu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- ARAS, Osman Nuri, **Azerbaycan'ın Hazar Ekonomisi ve Stratejisi**, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 11.
- BARTHOLD, W. V, **Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, (çev.) Kâzım Yaşar Koprıman ve İsmail Aka, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- BRAUDEL, Fernand, **Maddî Uygarlık: Ekonomi ve Kapitalizm-XV.-XVIII. Yüzyıllar**, 1994.
- BRZEZİNSKİ, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 2005.
- BRZEZİNSKİ, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev. Yelda Türedi, İstanbul, İnkılâp Kitapevi, 2005, s.61
- BRZEZİNSKİ, Zbigniew, **The Grand Chessboard**, (Çev. Yelda Türedi) Perseus Boks L.L.C., 1997.
- ÇEÇEN, Anıl, “**Türkiye'nin B Planı, Merkezi Devletler Topluluğu-MEBED**”, Ankara, Fark Yayınları, 2007.
- DEMİRAĞ, Yelda, “Büyük Oyun”: 19. Yüzyılda Rusya ve İngiltere'nin Orta Asya'da Rekabeti”, Yelda Demirağ ve Cem Karadeli (Der.),
- **Geçmişten Günümüze Dönüşen Orta Asya ve Kafkasya**, Palme Yayıncılık, Ankara 2006.
- DUGİN, Aleksandr, **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Çev. Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul 2005.
- DUGİN, Aleksandr, **Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım**, Çev: Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul 2005.
- GENÇ, Reşat, **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

- GÜLER, Müjdat, **Orta Asya ve Kafkaslara: Türk Bakışı**,2.bs., İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- İbn-i Haldun, **Mukaddime** , (çev.) Süleyman Uludağ, 1. Cilt, (2. Basım), Dergah, İstanbul 1988, ss.304-307
- KARADAĞ, Hüseyin, “Hangi Avrasya”, (Çevrimiçi) <http://www.21yyte.org>,24 Temmuz 2007, Erişim tarihi: 16.06.2014.
- KESSİKBAYEV, Askhat, “Soğuk Savaş Sonrası Avrasya Jeopolitiği: Orta Asya’da Yapısal Dönüşüm,” **Basılmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Haziran 2007,s.23
- KIVILCIMLI, Hikmet, **Tarih, Devrim, Sosyalizm** , (2. Baskı), Derleniş Yayınları, İstanbul 2006.
- KİRSCHBAUM, Eva Cancik, **Asurlular: Tarih, Toplum, Kültür** , (çev.) Aslı Yarbaş, İlya İzmir Yayınevi, İzmir 2004.
- KULEBİ, Ali, “İhmal Edilmiş Seçenek: Türk Avrasyacılığı”,(Çevrimiçi), <http://www.tusam.net>, Erişim tarihi: 10.08. 2007.
- KURT, Hasan, **Orta Asya’nın İslamlaşma Süreci: Buhârâ Örneği**, Fecr Yayınevi, Ankara 1998.
- PLUTARKHOS, **Büyük İskender: Hayatı ve Savaşları** , (çev.) Vahdet Gültekin, Rado, İstanbul 1980.
- TANERİ, Aydın, **Celâlî’ d-dîn Hârizmşâh ve Zamani**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1977.
- TEMİR, Ahmet, **Moğolların Gizli Tarihine Göre Cengiz Han (Çingiz Han)** , Kültür, Ankara 1989.
- UÇAR, Fuat, **Dış Türkler: Türk Dünyası’nın parlayan 5 Yıldızı**, Fark Yayınları, Ankara 2007.
- ÜŞÜMEZSOY, Şener, **Avrasya’da Devrim: Türk Jestratejisi**, İleri Yayınları, İstanbul 2004.

Avrasya Kavramı Ve Önemi

- VÁCZY, Péter, “**Avrupa’da Hunlar**”, **Hunlar ve Tanrının Kırbağı At tila**, (haz.) Gyula Németh, 1996.